

Izhaja vsak četrtek
in velja s poštnino vred
in v Mariboru s pošilja-
njem na dom
za celo leto 3 glđ.—kr.
„ pol leta 1 „ 60 „
„ četrť leta — „ 80 „
Naročnina se pošilja
opravništvu v dijaškem
semenišču (Knaben-
seminar.)
Deležniki tisk. društva
dobivajo list brez po-
sobne naročnine.

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

Posamezne liste
prodaja knjigar Novak
na velikem trgu
po 5 kr. — Roko pis
se ne vračajo, nepla-
čani listi se ne spr-
jemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice, če
se natisne enkrat 8 kr.
dvakrat . . . 12 „
trikrat . . . 16 „

Gruntna dača.

Mnogo je se uže poudarjalo, kako malo o-
pravičeno razdeljene so politične pravice v libe-
ralnih državah. Ogromna večina jih ne uživa v
onej meri, katera jej bi pristajala vsled silnih bre-
men, ki so se na njo navalila. Kmeti ljudje de-
lajo ogromno število. Jih je največ. Vsled tega
pride krvavega davka pri sedaj obče veljavnej
vojaškej postavi največ na nje. V vsakej bitki
štejemo največ ubitih in ranjenih mož vzetih iz
kmetkega prebivalstva. Isto tako zadeva ta stan
največja vseh davkov, t. j. gruntna dača. Ta
znaša letos 36.900.000 fl. Tolika ni nobena druga
neposredna (direktna); najbližnja jej hišna dača
znaša le 23 milijonov; izmed posrednih ali indi-
rektnih davkov presega jo le dohodek od tobaka,
ki državnej blagajnici vrže po 58 milijonov gol-
dinarjev na leto. Gruntni davek je tedaj sila velik.
To priznavajo vsi zvedenci. Vrh tega je še pa
tako razdeljen, da mnogi preveč, drugi premalo pla-
čujejo razmeroma. Zato skušajo državniki temu v
okom priti s pravičnejšo uravnavo gruntne dače.
Pri nas so se tega uže večkrat poprijeli, veliko
milijonov potrošili, pa še le niso prodrli do za-
želenega konca.

Prvi se je težavnega dela lotil cesar Jožef II.
ki je dal posestva meriti in ceniti. Njegov trud je
bil zastoj. Delo se je bilo prenašlo in cesar
Leopold II. je l. 1790 vse ustavil. Poznej l. 1817
je cesar Franc ukazal zmeriti zemljišča in vceniti
jihov čisti dohodek, od katerega bi se naj
potem po primernih odstotkih ali procentih raču-
nili gruntni davki, kar se je imelo v posebnih pol-
lah, tako imenovanem katastru, zapisati. Delo so
pričeli l. 1819. za naše in l. 1850. za ogerske
dežele. Te katastrske pole so torej podlaga našej
sedanjej gruntnej dači. Do l. 1848. so pri nas od
v katastrih zaznamovanega čistega dohodka zara-
čunili $13\frac{1}{2}\%$ kot redni cesarski davek v denarjih,
 $4\frac{1}{4}\%$ v rečéh ali blagu, $13\frac{3}{4}\%$ za srenjske,
šolske in cerkvene potrebe, 24% grajščakom.
Skup je pa ves gruntni davek znašal 20.000.000 fl.

Ker so kmetje poznej davčine grajščakom odku-
pili in si zemljišča rešili, se da misliti, kako moč-
no so gruntni davek vkljub rešitvi pomnožili v
zadnjih 30 letih, namreč do 36 milijonov. Cesar-
ska dača se je pozvišala od $13\frac{1}{5}\%$ do 16% in pri-
djale so se dohodnine in večkratne vojne doklade
(Kriegszuschläge).

Naš kmet bi še tudi to breme prenašal, ali
celó neznosljivo se kaže, kar mu je liberalna doba
naložila, namreč novih srenjskih, okrajnih in de-
želskih doklad, zraven pa zadolženje in oderuštvó.
Brezmerne obresti nam hočejo kmeti stan kar
uničiti. Dodajmo še gospodarstveni prevrat: žito
sejati, vino pridelovati se ne splačuje več tako,
kakor poprej, v živinorejstvu in drugih strokah
novejšega gospodarstva pa še nismo dovolj iz-
urjeni. Zato je celó opravičeno, ako v državnem
zboru resno preudarjajo, kako bi se kmetkemu
ljudstvu priskočilo, preden bo prepozno. Zlasti
delajo na to, da bi se nova uravnava gruntne
dače za eno leto vsaj prikrájšala tako, da bi
ga uže l. 1881 začeli pobirati po njej. Pravijo,
da bo ona uravnava dala mnogim znatnih polaj-
žeb, čeravno utegne svota vsega gruntne dače
večja biti. Davek bo namreč bolje in pravičnejše
razdeljen. Da bi se to le uresničilo in gospodje
ne varali v tej reči, ki stane uže več, kakor 20
milijonov goldinarjev!

Zakaj si je štajerska dežela zavoljo ljudskih šol toliko stroškov nakopala.

Lepa štajerska dežela je vkljub mnogim bo-
gatim zakladom, katere v sebi hrani in tudi na
dan spravlja, vkljub precejšnji rodovitnosti sred-
njega in spodnjega dela zeló ubožala, zeló zabredla
v denarne zadrege, v nemajhne dolgove. Kako
se bo iz njih izkopala, to ne gre meni pretreso-
vati in premišljevati. Tudi tega nočem preisko-
vati, v katerih oddelkih svoje uprave ni prav go-
spodarila. Jaz sem se namenil samo gospodar-
stvo in ravnanje pri ljudskem šolstvu obelodaniti,

napake naznaniti, vsled katerih je ono tako veliko stalo, da je tudi to mnogo pomaglo k sedanji težavi.

Prav je bilo, da so se učiteljem plače zboljšale; to je bila silna potreba. Prav je bilo, da se je število ljudskih šol pomnožilo; odobriti se tudi more, da se je veliko šol na več razredov razširilo; hvalim tudi to, da se je nekoliko za večje izobraženje učiteljstva potrošilo. Napredovalo se je toraj v marsikterem obziru, in vsak duševni napredek stane tudi kolikor toliko novcev.

Pri katerih oddelkih ljudskega šolstva pa bi se bilo tedaj dalo kaj prihraniti? Najprvo pri tako zvanih deželnih meščanskih šolah. Štajerski deželni zbor je namreč ustvaril zavod posebnih meščanskih šol še pred novimi šolskimi postavami, katere so tudi željo po meščanskih šolah izražale in jih vpeljale v mnogih deželah. Toda meščanske šole v smislu državne šolske postave so samo višji oddelek ljudskih šol, in nekako nadomestovalke prejšnjih nesamostalnih spodnjih realk, katerih je posebno na Českem veliko bilo. Štajerski deželni zbor pa je bil v mestih: Gradec, Celje, Radgona, Fürstenfeld, Judenburg, Hartberg in Voitsberg ustanovil tako zvane deželne meščanske šole, ki so bile še bolje z raznimi potrebščinami in pripravami priskrbljene, kakor nižje srednje šole, in na njih je bilo toliko in tako dobro plačanega učiteljstva nastavljenega, kakor na srednjih šolah. Bile so in so še te šole nekako realgimnazije s tem razločkom, da se v njih latinski in greški ni učilo, ampak na praktično življenje boljše oziralo. Občine, katere so te zavode sprejele, stavile so za nje jako lepa šolska poslopja in se zavezale, šole v stvarnih potrebščinah podpirati. Vsa čast tem žrtvam za tako omiko, ako bi le ljudstvo po njej v istini hrepenelo! Ali z ozirom na stopinjo duševne izobraženosti štajerskega ljudstva in z ozirom na slabo gnetno stanje, ter tudi gledé na majhno število stanovalcev v dotičnih mestih je bilo pa že sprevideti, da so to previsoke šole za prosto ljudstvo. To je tudi skušnja potrdila.

Razun celjske in graške deželne meščanske šole so vse druge te vrste in štejejo vedno prav majhno število učencev, posebno pa je v majhnih nemško-štajerskih mestih Hartberg, Voitsberg, Fürstenfeld, Judenburg celó malo meščanskih učencev, tako, da je samo dežela plačevala na leto poprek za enega učenca čez 70 fl., in občine gotovo tudi toliko.

V vseh teh mestih tako „nobel“ osnovanih meščanskih šol ni bilo treba. Zadostovale bi bile meščanske šole v smislu državne šolske postave, kakoršnih je na Českem, Moravskem in drugod prav veliko. V Hartbergu, Voitsbergu in v Fürstenfeldu pa tudi v Radgoni bi se morda opravilo s pet- in šestrazrednimi ljudskimi šolami. V Celji pa, kjer je še gimnazija, ne bi tako treba bilo meščanske šole. Ta je sicer dobro obiskovana, zato pa je gimnazija v primeri dosta slaba.

Vsaj so si šole po svojem bitstvu zeló podobne, torej rajše dobro obiskovanih šol ene vrste, kakor pa slabo obiskovanih več vrst.

Nekoliko se je dalje grešilo pri štajerskem šolstvu o tem, da se je mestom in trgom dalo veliko razredov, pri katerih so bili učitelji dobro plačani. Na ta način so bile dotične šole sicer dobre, a kmetu pa to ni vselej koristilo, kajti moral je večji davek plačati, a svojega otroka v v daljno mestno ali trško šolo pošiljati. Ako bi bilo po vaseh več enorazrednih šol v ne predragih poslopih, dobili bi taki učitelji na kmetih manjše plače, pa morda bi bili pri cenejšem in domačem življenju z manj obloženim kmetom vred zadovoljnejši. Mesta, trgi in večje fare imajo dandanes res dosta šol, a nahajajo se manjše fare, podfare in večje vasi, posebno po spodnjem Štajerju, katere vkljub visokemu šolskemu davku še nimajo lastnih šol in ne pravih učiteljev. Moja misel pa je, da v prav malih farah in podfarah še posvetnega učitelja treba ni. Naj se izroči podduk duhovniku, kateri ga bode rad in navadno tudi dobro oskrboval za nizko nagrado. Koliko bi se na ta način prištedilo! Pa liberalni nemški gospodje tega niso storili. Znani so mi slučaji, ko so se duhovniki, prijatelji šolstva, ponujali šolskim gospóskam. Pri neki veliki fari je bila, na priliko, dvorazredna šola, ali podučitelja niso mogli za njo dobiti. Ondotni kaplan, ki je imel celó učiteljske preskušnje, se je bil neki ponudil, to mesto oskrbovati, — a ni bil sprejet. In pri kolikih šolah bi kaplani lahko eno učiteljsko službo nadomestovali! Koliko bi se zopet na ta način prihranilo! Pa rajše se postavljajo tiste mestne gizdave in nemškutarske gospodične, kakor pošteni slovenski duhoven. Mnogo bi se bilo prihranilo pri učiteljskih konferencah, katere so tako malo sadu donašale, kajti v njih so bili učitelji samo na nemšk način komandirani, a svobodno se nihče ni smel za korist šolstva oglasiti, vsaj v domačem jeziku je bilo greh. Prepričan sem, da bi bilo mnogo za šolstvo in za svoj stan vnetih učiteljev zastoj prišlo k tem učiteljskim skupščinam, ako bi v njih svobodnejši zrak dihali, in ako bi bila njih pametno premišljena beseda kaj izdala.

Okrajne učiteljske knjižnice, o katerih se tudi toži, da mnogo stroškov prizadevajo, ne donašajo toliko koristi, kolikor stanejo. Izposojevanje iz njih je združeno z neprilikami, sicer pa ima učitelj še sam toliko knjig in časopisov, da se lahko iz njih mnogo nauči, ako ima le dovolj dobre volje in prostega časa. Za denar, s katerim so se nakupile učiteljske knjižnice, bi bil jaz učiteljem v njihovo lastnino nakupil takih knjig, katerih bi si bil učitelj, ki svoje duševne potrebščine najbolje pozná, sam izbral. Brez dvombe bi bral potem tudi slovenske, a ne, kakor zdaj, ko so v tistih bukvarnicah zgolj nemške knjige. „Novice.“